

Gezien door de kinderen van John Knappers (geboren 09-11-1933)

Wat ik nog weet van ons gezin toen de tweede wereldoorlog uitbrak in Nederland, is dat wij, mijn ouders, mijn vier zusjes en nog een jongere broer waren. Waar een halfjaar na het uitbreken van de oorlog nog een broertje en nadien nog een zusje bijkwam. Zij was nog maar net drie maanden toen mijn vader door een noodlottig ongeval om het leven zou komen.

Ik zelf was op dat moment nog geen zeven jaar, maar ik weet mij nog veel te herinneren van die tijd. De gedachte dat dit in de loop van de tijd wel zou vervagen, daar is tot op heden niet veel van terecht gekomen.

Ieder jaar op vier mei bij het herdenken van de gevallen in de tweede wereldoorlog komt het toch weer even terug. Het bezoek aan het oorlogsmonument waarop de naam van mijn vader staat, speelt hierbij een grote rol. Je ziet dan weer de plaatsen terug waar je als kind tijdens de oorlogsjaren speelde. Dat roept de nodige herinneringen op. Het is dan net of het gisteren is gebeurd.

Zo dicht staat het verleden weer bij je.

Wij woonden toen in Zevenbergsche Hoek. Een dorp dat bij de gemeente Zevenbergen hoorde, tegenwoordig gemeente Moerdijk. Gelegen naast een drietal spoorwegverbindingen; één die van Breda kwam en evenredig aan de "dorpsstraat" liep, (zo noemden wij de straat die dwars door ons dorp liep); één die van Roosendaal kwam, die in het noorden van de dorpsstraat naast die van Breda uitkwam; de derde "het Bosse Lijntje lag aan de kant van de polder, deze werd hoofdzakelijk gebruikt voor goederenvervoer. Zoals in de herfst voor het vervoeren van de suikerbieten naar de fabriek in Dinteloord.

Deze spoorweglijnen kwamen bij één op het station Lage Zwaluwe om vervolgens over de Moerdijkse bruggen naar Dordrecht te gaan. Dat dit in de oorlog een strategisch knooppunt was, zou later blijken. Het was dan ook op dát station waar mijn vader zijn werk bij de spoorwegen had.

Dit was ongeveer twee kilometer van ons dorp gelegen.

Wij woonden met ons gezin in een woning aan de Brugstraat, nummer 38. In deze straat hadden meerdere spoorlieden hun woning. De huizen stonden in het dorp bekend als "de spoorhuizen".

Tegenwoordig heet deze straat de Hoofdstraat

De huizen waren naast elkaar gebouwd en onderling met een overdekte gang aan elkaar verbonden.

Ze bestonden uit een benedenverdieping met een voor- en achterkamer, gescheiden door een schuifdeur, een keuken, bijkeuken en buiten een schuurtje.

De bovenverdieping had drie slaapkamers en een overloop met een trap naar de vliering.

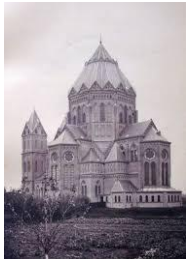
Op de vliering was een kleine zolder om in de winter de geschildde appeltjes te laten drogen.

De straat had zijn naam waarschijnlijk te danken aan de vele bruggetjes die aan weerskanten van de straat over de brede sloten lagen.

Zevenbergsche Hoek. Nieuwe Holland.

Aan de noordzijde van het dorp kwam je voorbij de prachtige Bartholomeuskerk. Deze heeft helaas de oorlog niet overleefd. Op het kruispunt ga je dan rechtsaf Langeweg en linksaf over het “Bosse lijntje” voorbij de melkfabriek naar de dorpen Hoge en Lage Zwaluwe. Rechtdoor ging je naar Breda.

Zevenbergsche Hoek was een agrarisch dorp. Er werd vlas, graan suikerbieten en zelfs tulpen verbouwd. Hiernaast waren er wat fruitbedrijven en verder nog wat kleine winkeltjes en een klompenmakerij. Evenwijdig aan de Dorpsstraat liep de in aanbouw zijnde grote nieuwe verkeersweg die de plaatsen Breda en Dordrecht met elkaar moest verbinden.

Op deze weg waren twee viaducten al voltooid. Eén over de spoorlijn Roosendaal – Lage Zwaluwe en één over de provinciale weg. Het dorp was tot aan de Duitse overheersing een rustig en vriendelijke plaats om er te wonen en te werken.

In alle vroegte van de Pinksterdag van het jaar 1940 zagen mijn vader en ik enkele vreemde mensen langs de spoorlijn Breda-Dordrecht lopen. Deze lijn liep slechts enkele honderden meters van ons huis vandaan zodat wij een goed overzicht hadden. Wat later hoorden wij dat het infiltranten van de Duitse Wehrmacht waren die vooruitgeschoven posities hadden ingenomen. Dit om de spoorlijnen niet te laten saboteren, anders zouden zij belemmerd worden in hun verovering.

Nog maar net van de schrik bekomen zagen wij vliegtuigen aan komen vliegen vanuit de richting Rotterdam. Net boven de Moerdijk zagen wij valschermspringers naar beneden komen.

Er ontstond een panische reactie bij de bevolking. De Moerdijk was een strategisch punt en tot iedere prijs moest deze ongeschonden in de handen van de vijand vallen.

Zowat het hele dorp moest evacueren omdat men ervan uit ging dat het voor de bewoners veel te gevaarlijk zou worden vanwege oorlogshandelingen.

Met enkele vrienden van mijn ouders werd een paard en wagen geregeld. De kinderen en wat noodzakelijke spullen werden opgeladen en zo ging men richting Langeweg.

Onderweg ging het bijna mis toen een vooruit geschoven Duitse colonne ons pad kruiste. Het paardje steigerde maar de koetsier wist hem gelukkig goed onder controle te houden.

De Langeweg was een kleine woonkern onder de rook van Zevenbergen. Daar was een klooster waar wij eerste instantie ondergebracht werden. Daarna werden wij met enkele families doorgestuurd

naar de omliggende boerenwoningen waarvan de mannelijke eigenaren onder de wapenen waren.. De vrouwelijke helft waren de meesten met de kinderen naar familie gegaan. In hun haast om te vluchten hadden zij wat tafelzilver meegepakt. Hier en daar waren er nog een paar lepels en vorken achtergebleven. Deze werden door de tijdelijke bewoners keurig opgeborgen. De bedden werden van de bovenverdieping gehaald en op de grote vloer in de woonkamer gelegd zodat wij bij naderend onheil snel weer weg konden. Van slapen kwam niet veel. Regelmatig hoorden wij militaire voertuigen over de weg gaan. Er werd ook geregeld heen en weer geschoten, wat voor ons erg beangstigend was.

Er werd gevochten tussen de Nederlandse en de Duitse troepen, zelfs met Franse troepen. Die waren al naar Nederland gekomen om weerstand te bieden. Een Frans oorlogsvoertuig was in brand geschoten. Hierbij is de bemanning om het leven gekomen. Zij werden begraven op het kerkhof van Zevenbergse Hoek. Wij verbleven een aantal dagen op de boerderij. De inmiddels teruggekeerde boerin werd geholpen door de mannelijke evacués met het verzorgen van de veestapel. Toen mijn ouders hoorden dat Nederland gecapituleerd had besloten zij om naar ons eigen woning terug te keren. Om hier de gewone draad van het leven weer wat op te pakken.

Het was verder het gehele jaar door een komen en gaan van Duitse troepen. Die maakte met paard en wagen soms lange reizen en vormden zo collones met vooraan een motorrijder en achteraan de veldkeuken met zijn rechte pijp als schoorsteen. Wanneer er onderweg gerust werd bleven de paarden ingespannen. Aan het hoofd van het paard werd een zak met haver gebonden zodat ze konden eten.

Zo verliep de zomer van 1940 en ging over naar de herfst. In de winter van 1940 werd juist een dag na Kerstmis ons gezin verblijd met de geboorte van een broertje, onze Piet. Geboren in een winter die zó koud was dat deze werd gerekend tot de meest strenge winter van de eeuw.

In deze winter probeerde de geallieerden troepen de bruggen die over het Hollands Diep lagen bij de Moerdijk kapot te bombarderen om zo de aanvoerlijnen van het Duitse leger tot staan te brengen.

3.

En zo gebeurde het dat terwijl het buiten hard vroom, de slaapkamer plotseling helder verlicht werd gevolgd door een paar grote ontploffingen. Deze waren zo hevig dat er bevroren stukken klei door de ramen naar binnen vlogen. Mijn broer Gé en ik dachten dan dat het de warme kruiken waren, die wij in ons bed hadden, die op de vloer waren gekegeld.

De oorzaak was het bombardement. In de avond of s' nachts wierp men eerst een lichtkogel uit een vliegtuig om de locatie aan te geven. Door de wind afgedreven lichtkogels waren de reden van de missers. Gelukkig waren deze nog ver van de woonhuizen verwijderd en bleef het beperkt tot glasschade.

In heel het jaar van 1941 was het een komen en gaan van Duitse troepen door de Brugstraat waar wij woonden. De Brugstraat was de enige verbindingsweg tussen de Moerdijk en Breda. Naar school gingen we dat jaar niet meer. De scholen waren door de Wehrmacht in beslag genomen, er waren soldaten in ondergebracht. Wij gingen er weleens kijken. Soms kreeg je een sneetje Duits brood "kuch", wat een beetje zure smaak had.

Wat ik mij nog heel sterk herinner is de geur van de Duitse uniformen, een mengeling van zweet en schoensmeer. Wat ik ook nog voor de geest heb is de tekst op de gesp van de koppelriem "Gott sind mit uns".

Er was altijd wel wat te beleven. Zij gingen wij eens kijken naar een neergestort Duits vliegtuig, dat bijna op een boerderij was neergekomen op de dijk naar Hoge Zwaluwe. En dat deden wij allemaal op ons houten "klompkes", soms kilometers ver.

De oorlog woedde voort en zo zagen wij geregeld mensen in gestreepte overalls met kruiwagens brede watergangen graven, "tankvallen" genaamd. Het waren politiek gevangenen en mensen die één of andere misdaad op hun geweten hadden, dat werd ons later verteld.

Onze ouders waren juist in deze bange oorlogsjaren heel hard bezig om ons te omringen met al hun warme liefde en aandacht. Aan voedsel hadden wij geen gebrek. Vader had zoals de meeste spoor mensen, een volkstuintje naast de spoorweg, waar voldoende voedsel op verbouwd kon worden. Zelf ging mijn vader in de zomer wanneer er voldoende aardbeien waren op de fiets langs de spoorweg richting Breda, om dan via Prinsenbeek weer richting naar huis te keren met twee mandjes aardbeien. Deze had hij dan aan zijn lichaam bevestigd zodat ze het minst te lijden hadden. Eén voorop zijn borst en de andere op zijn rug met touwtjes aan elkaar verbonden.

In september 1942 werd ons gezin uitgebreid door de geboorte van een zusje, ons Ria. Zo was ons gezin dus uitgebreid tot tien! Vader, moeder, vijf meisjes en drie jongens. Als er één van de spaarzame foto's gemaakt werd gemaakt, was dat altijd een leuk gezicht, zo van groot naar klein. Maar meestal is geluk van korte duur, toch zeker in oorlogstijd waarin verdriet en pijn zwaar op de proef wordt gesteld. Drie maanden na de geboorte van mijn jongste zusje sloeg het noodlot in alle hevigheid in ons gezin toe. Zo erg dat je verdere leven er door werd bepaald.

Op zondag 13 december 1942 ging mijn vader zoals gewoonlijk in alle vroegte naar het station van Lage Zwaluwe, naar zijn werk om nooit meer terug te keren. Dat hij bij één van de eerste beschietingen op de treinen omgekomen was werd snel bekend. Die morgen waren wij, een paar zussen, mijn jongere broer Gé en ik naar de Zondagsmis. Deze was net op de helft toen wij een paar vliegtuigen rondom de kerk hoorden. Een bang voor gevoel bekwam mijn broer Gé. Hij stootte mij aan en fluisterde in mijn oor; "John, ik denk dat ze ons vader doodgeschoten hebben!". Ik bibberde over heel mijn lichaam en zei dat hij zomaar wat verzong, er was immers maar weinig geschoten. In angstige spanning gingen wij naar huis.

Wij vertelden niets aan ons moeder die druk bezig was met het verzorgen van ons jongste zusje. Toen na goed een uur de kapelaan bij ons op de deur klopte en ons moeder vreselijk begon te huilen, wisten wij dat het voor gevoel van Gé was uitgekomen.

Volgens de kapelaan was het gebeurd door een Engels jachtvliegtuig die terugkeerde omdat hij beschoten was door een afweergeschut dat geplaatst was op een wagon van een trein. Een kogel die onder de overkapping doorkwam had zijn hoofd doorboord. Hij was op slag dood. Er waren nog enkele soldaten zwaar gewond geraakt. Deze dag vergeet je nooit meer al wordt je nog zo oud! Het slijt maar je ziet alles nog zo goed voor je als de dag van gisteren.

Vader lag thuis in de voorkamer opgebaard. Zijn achterhoofd in het verband, zijn voorhoofd vol met blauwe plekken. Dit kwam doordat hij voorover gevallen was toen hij in het achterhoofd werd geraakt. Zijn spoorpet met het vertrouwde embleem lag met zijn bebloede uniformjas ernaast op een stoel. Wij waren allemaal verbijsterd en te neergeslagen door zoveel leed. Zo jong als wij waren probeerden wij ons moeder te troosten.

Van de uitvaart enkele dagen nadien weet ik nog dat het een regenachtige dag was. Vader werd door zijn collega's naar zijn laatste rustplaats gedragen. Er waren enorm veel mensen aanwezig, spoor mensen en veel dorpsgenoten. Vader was een sterk sociaal bewogen en zeer gelovige man. Na de begrafenis probeerden wij de draad van ons zo jonge leven weer op te pakken. Al was het maar voor ons moeder die nimmer de moed liet zakken. Ze zei altijd; "wij gaan door want morgen morgen komt er weer een nieuwe dag".

De oorlog nam grotere vormen aan en de voedselvoorzieningen werden steeds minder. Voor de meeste mensen ging dit problemen geven. Gelukkig hadden wij voldoende te eten dankzij de boeren in het dorp. Zij kwamen als het koren gedorst was altijd bij ons thuis wat afgeven. Door een bevriende buurman werd dit gemalen zodat er brood van gebakken kon worden. In de Paastijd werden er eieren bij ons thuis afgegeven. Door de oud-collega's van vader werd de volkstuin keurig onderhouden zodat wij aan groente geen gebrek hadden. Dat dit altijd met de grootste geheimhouding voor de bezetters moest gebeuren sprak vanzelf. Alles werd immers door hen gevorderd.

De beschieting van diverse doelen door de geallieerden nam in alle hevigheid toe. Zevenbergsche Hoek was, zoals al gezegd, een knooppunt van spoorlijnen hierdoor werden meer dan eens treinen beschoten.

Het kon dan ook gebeuren dat er op de weg naar Breda auto's van het Duitse leger met grote knallen uit elkaar spatten omdat ze wapens vervoerden. Meer dan eens is het gebeurd dat wanneer er beschietingen waren mijn broer en ik van huis waren om ergens te gaan spelen of andere "bezigheden" hadden. Zo op een zonnige dag was het dat ik samen met mijn broer Gé probeerden in een sloot visjes te vangen voor de poes. Net toen wij het talud van de weg waren afgedaald en ons eerste strikje, gemaakt van koperdraad, in het water lieten zakken, hoorden wij een vliegtuig naderen. Angstig keken wij naar boven en zagen een éénpersoonsvliegtuigje, een spitfire, in duikvlucht naar beneden komen. Het rolde een paar keer om zijn as en kwam zo laag over ons heen dat zijn wielen bijna de weg, die twee meter boven ons lag, raakten. Met een angstaanjagend geluid scheerde hij over ons heen. Wat wij niet wisten was dat hij voor een beschieting van zijn doel laag over het veld moest gaan om zo op een ruime afstand te kunnen schieten.

Het doel was een vijftal Duitse vrachtwagens op de rijksweg richting Moerdijk, zo'n 500 meter van ons verwijderd. De soldaten sprongen in de sloot aan weerszijden van de weg. De schutter nam ze onder vuur net toen hij boven ons was en wij kregen sterk het idee dat hij op ons schoot.

In paniek renden wij weg, zo hard onze beentjes ons konden dragen! Wij waren zo bang dat wij over een gesloten spoorboom klommen om maar zo snel mogelijk bij moeder thuis te zijn.

Die stond ons al op te wachten. Onder de mededeling dat wij niet meer zover uit de buurt mochten gaan liepen wij snel naar binnen.

Maar lang zou dat niet standhouden. Mijn broer en ik waren al snel weer eens op stap toen er geschoten werd. In de landerijen achter de "kattakraam" stond gecamoufleerd een luchtdoelgeschut opgesteld. Van de verschoten munitie bleven de lege hulzen over. Dat was wat onze aandacht had. Zo hadden wij in de polder eens een aantal koperen hulzen van een boordgeschut van een vliegtuig gevonden. Wij zagen ook weleens vreemd genoeg een bos zilverpapier zomaar naar beneden komen. Later hoorden wij dat dit was om de Duitse radar te misleiden. Maar om op mijn verhaal terug te komen, wij besloten dus te gaan kijken of er geen hulzen lagen. Gewapend met een harkje gingen wij op pad. Dat harkje gebruikten wij om hulzen uit de sloot te vissen.

Welgemoed waren wij op stap gegaan. De “kattakraam” in, de spoorrails (het Bosselijntje) over. De soldaten genoten op dat moment van een voorjaarszonnetje en hadden geen enkele aandacht voor twee onschuldige mannekes. Wij zaten net op de rand van de sloot toen mijn broer riep; “Hé kijk, daar komt er wéér één aan!”. Ik keek angstig omhoog en warempel een klein stipje in de blauwe hemel werd al snel groter en groter. Wij gooiden ons harkje weg en renden bij het geschut vandaan. Zo snel onze kleine beentjes ons dragen konden terwijl de Duitsers hun plaats bij het geschut innamen. Voort renden wij! Richting het kerkhof! Ironisch dacht ik, als wij bij ons vader komen te liggen dan liggen we goed. Wij hoorden het vliegtuig achter ons opkomen, het scheurde rakelings over ons heen, om te kijken wie wij wel waren. Hierna keerde het met een boog laag over de grond en vloog terug naar zijn doel. Wij lieten ons met een kloppend hart in de kant van de sloot, die de grens met het kerkhof aangaf, vallen. Toen wij met ons hoofd net boven de sloot uitkwamen zagen wij een verschrikkelijk tafereel. Het vliegtuig dook op het geschut af en met een paar roffels van de boordwapens schoot hij het geschut aan diggelen. Het ontploffen van de aanwezige munitie gaf een grote vuurbol te zien.

Terwijl wij weer naar ons veilige huis snelden, kwamen wij de rode kruiswagens van het Duitse leger al tegen om de gewonden te verzorgen en de doden te bergen.

De oorlog werd steeds grimmiger en hele hordes vliegtuigen vlogen af en aan om het Ruhrgebied te gaan bombarderen. Die vliegtuigen kwamen altijd over ons heen. Het was altijd net of het laatste vliegtuig muziek bij zich had, niets was minder waar. Op een dag ontdekten wij dat er granaatscherven op de stoep waren gevallen. Deze waren afkomstig van het luchtdoelgeschut dat bij Moerdijk geplaatst was. Dat was de verklaring, na ontploffen van de granaat vlogen de granaatscherven in het rond. Dat gaf een zangerige geluid. Nadien zijn wij maar lekker binnen gebleven.

Het verplaatsen van troepen in de smalle dorpsstraat zorgde altijd voor de nodige problemen. Zo gebeurde het op een dag dat mijn jongste broertje Piet aan de aandacht van ons moeder was ontsnapt net toen er een militaire colonne passeerde. Hij liep zich van geen kwaad bewust zo de straat op. Een voertuig moest zo hard remmen dat hij in de sloot belandde om onze Piet te ontwijken. Een dienst doende officier zocht naar het kleine kind. Dat gelukkig al snel bij mensen was binnengehaald. Zodat de officier onverrichter zaken weer terug in zijn auto stapte. Met een takelwagen werd de auto weer op de kant gezet en vervolgde de colonne zijn weg.

Het was begin september 1944 de invasie was in aantocht. Dat zagen wij aan de schuttersputjes die werden gegraven aan de kant van de weg en aan de paniek onder de Duitse soldaten. Van tijd tot tijd kwamen er gevangenen genomen geallieerde soldaten voorbij. Wij zorgen er altijd voor dat wij voldoende appels en peren bij ons hadden om die uit te delen aan de gevangenen. Dit werd niet altijd in dank afgenomen door de Duitse soldaten. Er waren er altijd bij die met hun geweer dreigden.

In die tijd was het gebruikelijk dat gezinnen die weinig te eten hadden een ondersteuning konden krijgen van “de winterhulp”. Een organisatie op de Duitse leest geschoeid. Deze kwam op een dag ook bij ons aan de deur. Nadat ze het één en ander aan ons moeder hadden uitgelegd, ging zij staan en sprak kordaat; “Mijne heren, wij hebben voldoende te eten en zo niet... dan neem ik van jullie nog niets aan!” Moeder wist dat de spreker lid was van de N.S.B.

Hetzelfde overkwam haar toen alle rijwielen door de Wehrmacht gevorderd werden. Ze kwamen om de fiets van ons vader, die nog altijd in het schuurtje stond. Twee soldaten van de Duitse Wehrmacht hadden de fiets al naar buiten gereden. Ons moeder stormde als een furie op hen af; “Door jullie oorlog ben ik mijn man kwijt en mijn kinderen hun vader en die fiets laat je staan! Wegwezen!” Of ze haar verstonden of dat het kwam door haar kwaad uiterlijk weten wij niet. Maar ze groetten beleefd en gingen weg zonder fiets. Ze kwamen nooit meer terug.

Als kind keek je je ogen uit naar de aangelegde versperringen. De bunker bij de Moerdijk, de zoeklichten van het luchtdoelgeschut, de beschietingen op de treinen. De beschietingen namen in alle hevigheid toe. Zo erg dat wij na zo'n aanval de gewonden op een flinke afstand konden horen. Als de kapelaan weer die richting op ging was er weer een enorm verdriet bij enkele gezinnen. Toen de gevechten steeds dichterbij kwamen besloten een aantal burens een zo goed mogelijke schuilkelder te maken. Deze werd gevonden door een waterloop die onder de in aanbouw zijnde nieuwe weg af te dammen en leeg te pompen. Door de vorm van de nieuwe weg zat er nog altijd zo'n tiental meter aarde boven de watergang. Er werden planken ingelegd met daarop stro. Zo hadden een aantal gezinnen een veilig onderkomen voor het naderend onheil.

Als wij van ons huis naar de schuilkelder moesten dan liep je door de Dorpsstraat, bij boer Van Gils over het erf, over de onbewaakte overweg van de spoorweg naar Breda, langs een bietenveld aan de ene kant en aan de andere kant een sloot die verder afgedamd was. De schuilkelder lag dichtbij de spoorlijn naar Roosendaal, net naast het nieuw gebouwde viaduct.

Wij verbleven vrij regelmatig in onze schuilplaats. s'Nachts moest je voorzichtig zijn met licht was ons op het hart gedrukt. Het zou de bevrijders op het verkeerde been kunnen zetten. Ons moeder ging van tijd tot tijd om beurten van ons heen om even naar huis te gaan om te kijken of alles in orde was. Ze nam dan wat schone kleren en eten voor ons mee.

Het was uitkijken geblazen als er weer werd geschoten. Wij zochten dan beschutting in de kant van de sloot en baden allen vurig om maar niet geraakt te worden.

Moeder had thuis met een buurman een grote kuil in de tuin gegraven. Hierin had zij een grote houten kist met kostbare spulletjes in opgeborgen. Dit alles om na de oorlog nog in bezit te hebben. Mooi niet! Bij de eerste beschieting van ons dorp viel er een voltreffer op. Er was geen spaan meer van heel alleen een diepe krater. "Dat is niet erg", zei ons moeder, "wij leven nog".

Enkele dagen voor de bevrijding moesten wij op een avond plotseling onze schuilplaats uit. De reden was dat het dichtbij gelegen viaduct door de Duitsers tot ontploffing zou worden gebracht. Onder begeleiding van enkele soldaten van de Wehrmacht gingen wij over een glibberig paadje richting het viaduct dat over de weg naar Langeweg lag. Je moest elkaar stevig vasthouden om niet te vallen. Wij moesten zo weinig mogelijk geluid maken. Zevenbergen stond in brand. De hemel kleurde geelrood. Het donderen van het geschut kwam deze keer niet uit de lucht.

Aangekomen bij ons nieuwe schuilplaats was het niet overbodig om stil te zijn, dat ondervonden wij al heel snel. Plotseling hoorden wij geratel van rupsbanden over de weg. Uit de duisternis dook een donkere gedaante op. Het bleek een tank te zijn. Vriend of vijand? Dachten onze begeleiders. De tank stopte op een kleine afstand van ons en richtte de loop van zijn kanon op waar het geluid vandaan kwam. Er volgde een ijzige stilte die werd verbroken door een soldaat die een wachtwoord riep. De koepel werd geopend en er vond een korte woordenwisseling plaats waarna de tank zijn weg vervolgde.

Plots zagen wij een geweldige flits en hoorde een vreselijke knal vanuit de richting waar onze schuilkelder stond. Dat was het viaduct wat tot ontploffing werd gebracht. Snel gingen wij terug naar ons veilig onderkomen. Daar waren alleen wat spulletjes omgevallen. Snel zochten wij ons plekje op het stro, wij waren zó vermoeid. De hele nacht was het een gedaver van kannonnen aan weerszijde van de gevechtlijn, wij kropen angstig dicht bij elkaar.

De andere morgen zaten wij stomverbaasd te kijken naar een tiental soldaten, die voor ons een vreemde uitrusting hadden. Ze hadden zich goed gecamoufleerd, hun gezichten waren zwart gemaakt. Ze waren op zoek naar achtergebleven Duitse soldaten. Vrij snel vonden wij bij ons iemand die een klein beetje Engels sprak. Wij waren bevrijd van de bezetters!!!

Maar van een algehele vrijheid was toen nog geen sprake. De Duitsers hadden zich tot over het Hollands Diep teruggetrokken en hierbij de beiden bruggen opgeblazen. Zo beschoten ze met mortieren de geallieerden die tot het water gevorderd waren. Wij zaten nog steeds in een zeer gevaarlijke omgeving.

Er was gevraagd om een wapenstilstand van een halfuur om de inwoners naar Breda te evacueren met vrachtauto's van de bevrijders. Mijn moeder ging nog even met mijn oudste zus Jo, naar ons huis om wat kleding op te halen. Wat ze daar terug vond was niet te geloven!

Op kapot geschoten meubilair zaten soldaten te eten en boden ons moeder wat eten en chocolade aan wat zij dankbaar aanvaarde. Ze was weer snel bij ons terug om naar Breda te gaan.

Door enkele van onze bevrijders werden wij in ganzenpas langs een mijnenveld geleid om zo naar de gereedstaande auto's te komen. Net buiten de schuilkelder hoorden wij een harde knal die van boven de in aanleg zijnde weg kwam. Wij zagen twee getroffen soldaten voorover in de berm van de weg liggen. Het waren enkele mortieren die ondanks de belofde wapenstilstand toch afgeschoten waren. Geschrokken van dit geluid raakte ik even in paniek en rende snel langs iedereen heen om zo snel mogelijk bij de voertuigen te kunnen zijn. Het gevolg hiervan was dat ik in de eerste wagen zat. Mijn moeder stond doodsangsten uit want zij zat in de laatste wagen. Ze zag mij in Breda pas weer terug.

De reis naar Breda was er één van rijden langs kapotgeschoten huizen en over vernielde wegen. Onze prachtige Bartholomeuskerk was onherstelbaar vernield. Het grootste gedeelte van het dorp was een grote puinhoop wat mij als kind zeer angstig maakte.

In Breda werden wij op de kweekschool zeer gastvrij ontvangen. Er was voldoende eten. Wij bleven er een paar dagen totdat ons moeder met het gezin naar haar ouders in Bosschenhoofd mocht gaan. Wat mij tot op heden heel erg is bijgebleven is dat mijn verjaardag, 9 november 1944, haast gelijk viel met de bevrijding dat jaar. Moeder ging de kapot geschoten stad in om voor mij een klein cadeautje te kopen. Ze vond een paar uit triplex gezaagde paardjes waar ik heel blij mee was.

Met paard en wagen reden wij naar onze grootouders. Hier kregen wij met wat naweeën te maken van de oorlog. Het zou nog ruim een half jaar duren voor het hele land bevrijd was.

Het gehele najaar van 1944 en de koude winter werden wij geplaagd door de overvliegende raketten, de zogenaamde V1, met hun brommend geluid uit een soort kachelpijp die achter het op het staartstuk stond. Doordat wij in één lijn lagen met de haven van Antwerpen gebeurde het wel eens dat hij vroeg tijdig stopte. Zodra zijn geluid ophield, bergde je dan maar want dan kwam hij naar beneden en veroorzaakte veel schade.

Als kind begon je toch weer je eigen spelletjes te doen. Wat was er ondanks alles nou leuker dan oorlogje spelen in een Duitse bunker.

Dit alles heb ik opgeschreven voor mijn zussen en broers die misschien omdat ze nog zo jong waren. Dit om de zwaarte van ons moeders taak nog eens te onderstrepen. Want zonder haar toemloze liefde voor haar kroost hadden wij het nooit zo goed volbracht.

Hopelijk kan ik er nu wat meer afstand van nemen door jullie het te vertellen.

